

Foi'a besericésca si scolastica.

Organu alu provinciei metropolitane greco-catolice de Alb'a-Julia
si Fagarasiu.

Apare in 1 si 15 st. n. a fia-carei luni.

Abonamentele de cate 6 fl. v. a. pre anu se se adreseze ||| Manuscriptele si corespondintiele se se tramita francate
la tipografi'a seminariului gr. catolicu in Blasiu. ||| la redactiuni.

Anulu III.

Blasiu 1 Juniu 1890.

Nr. 17.

Partea besericésca.

Legea cea noua pentru scolele secundarie in cas'a magnatiloru.

Proiectulu de lege pentru modificarea articolului de lege XXX din 1883 referitoriu la scólele secundarie si la cualificatiunea profesorilor dela acele scóle, a trecutu si prin cas'a deputatiloru si prin cas'a magnatiloru si nu-i mai lipsesce de cátu sanctionarea Corónei, pentrucá se devina lege.

Cetitorii nostrii, cari au urmaritu cu atentiune cele ce s'au scrisu in numerii precedenti ai foiei nostre, cunoscú situatiunea noua, ce se creéza gimnasielor române si mai cu séma gimnasielor române greco-catolice prin acést'a lege. De ace'a nu mai aflámu de lipsa, se ne mai ocupámu in detaliu cu legea acést'a, ci numai se aretámu pasii intreprinsi de Capulu Provinciei nóstre besericési spre a salvá si facia cu acésta lege interesele nóstre besericési si scolastice.

Paragrafulu 2 din articolulu de lege spune apriatu, cá aceluor scolari, cari se voru dechiará, cá nu voiescu a invetiá limb'a si literatur'a grecésca, li se va propune in mesura mai mare atátu desemuulu cátu si literatur'a magiara in legatura cu auctorii clasici grecési tradusi in limb'a magiara.

Ori cine póte precepe, cá dispusetiunea acést'a a legeri celei noue stá in contradicere cu paragrafulu 5 din articolulu de lege XXX din 1883, pentru cá in sensulu acestui paragrafu in scólele secundarie ne-magiare numai limb'a si literatur'a magiara are se se propuna in limb'a magiara si inca si acést'a are se se intéple numai in clas'a a 7 si a 8, pre cându legea cea noua dispune, cá si auctorii clasici grecési se se dé in mán'a scolariiloru numai in traducere magiara,

si astu-feliu chiar' si scolarii din clas'a a 5 si a 6-a au se cunósca auctorii clasici grecési numai *din textu magiaru*, si nu din textulu limbei de propunere a respectivului gimnasiu, precum ar trebui se se intéple acést'a in sensulu paragrafului citatu din legea dela 1883.

Deci pentru cá proiectulu celu nou de lege se se aduca in consonantia cu articolulu de lege XXX din 1883, Escelenti'a s'a Domnulu Metropolitu Dr. Joanu Vancea cu ocaziunea desbaterei speciale a aceluor proiectu de lege in cas'a magnatiloru, a propusu modificarea, cá auctorii clasici grecési se se *propuna dupa traducere facuta in limb'a de propunere a respectivului gimnasiu.*

Acésta modificare inse nu a fostu primita din partea casei magnatiloru si astu-feliu pre venitoriu limb'a magiara nu numai se va propune in mai multe óre, de cátu pana acum, ci chiar' si auctorii clasici grecési se voru propune in gimnasiale romanesci numai dupa *traducere magiara.*

Paragrafulu 3 din proiectulu de lege acórda gimnasielor confesiuniloru asia numite antonome favorulu de a poté propune si pre venitoriu limb'a grecésca cá studiu obligatoriu pentru toti scolarii loru, seau cu alte cuvinte li dá libertatea de a acceptá ori a nu acceptá modificarea legeri din 1883 cu privire la propunerea limbei grecési.

Motivulu, care a indemnatu pre Ministrulu de culte si instructiunea publica a acórdá acestu favoru confesiuniloru asia numite antonome este, cá acestea confesiuni se se crutie de jertfele materiale, ce le recere bifurcare gimnasieloru superióre in sensulu proiectului de lege.

Insa dupa ce afara de gimnasiile confesiunilor antonome mai sunt si alte gimnasii, cari le sustienu respectivele beserice cu mari jefte materiale si fara de nici unu ajutoriu din partea statului, cum sunt d. e. gimnasiile române gr. cat. si multe din gimnasiile romano-catolice: Escelenti'a Sa Preasântitulu Metropolitu Dr. Ioanu Vancea cu ocaziunea desbaterei speciale a proiectului de lege a cerutu, că paragrafulu 3 alu acelu proiectu se se modifice astu-feliu, in câtu favorulu acordatu gimnasiilor confesiunilor antonome se se estinda si la gimnasiile romano-catolice si greco-catolice, cari le sustienu respectivele diecese fara de concursulu statului.

Dar' nici acêta modificare nu a fostu primita din partea casei magnatiloru, desi Escelenti'a Sa a motivat'o cu arguminte fôrte puternice deja la desbaterea generala a proiectului de lege, precum se pôte vedé din vorbirea Sa, care o lasâmu se urmeze întréga aci in traducere românésca:

Escelenti'a Vostra Domnule Presiedinte!
Ilustra casa a Magnatiloru!

„Dêca proiectulu de lege referitoriu la limb'a grecésca, ce se afla astadi pre tapetu, s'ar estinde din punctu de vedere culturalu in ace'asi forma si in ace'asi mesura asupra tuturor gimnasiiloru din tiéra, pucinu asiu avé se vorbescu despre elu. Inse dupa ce acelu proiectu din unu motivu, care si eu 'lu aprobu, face esceptiune cu unele scôle secundarie, si anume esceptiunea acêst'a o face cu gimnasiile confesiunilor antonome din motivulu, că aceste confesiuni, cari 'si sustienu gimnasiile cu poterile loru proprie, se fia crutiata de jeftele cele none materiale, ce se punu in prospectu si prin acestu proiectu de lege; — si dupa ce mai departe in tiér'a nóstra, pre câtu sciu eu, exista mai multe scôle medie, cari se sustienu cu spesele esclusive ale singuraticeloru diecese, fara că statulu se contribue cu ceva la sustinerea loru: — asia din motivulu mentionatu mai susu, care este fôrte equitabilu, favorulu esceptionalu din proiectulu de lege, dupa parerea mea, ar' trebui se se estinda si la aceste scôle secundarie din urma conformu axiomei de dreptu „ubi eadem est ratio legis, eadem debet esse et dispositio legis“.

Intre multe scôle secundarie apartienetórie categoriei amintite, se afla, — că se numescu numai pre unele, — si scólele secundarie greco-catolice române din Blasiu, Naseudu si Beiusiu, a caroru spese de intretinere le acoperu numai respectivele diecese fara de vre unu ajutoriu din partea statului, si inca cu o astringere de poteru asia de mare, in câtu este intrebare, că ôre fi — voru capabile a suportá si sarcinile cele noue puse in prospectu prin proiectulu acêst'a de lege? Din

acêta cauza eu cutezu a rogá pre inaltulu guvernulu alu instructiunii publice, că conformu postulatulului axiomei de dreptu: „quod uni justum alteri aequum“, se binevoiésca a estinde favorulu proiectului de lege si asupra acestoru scóle secundarie apartienetórie categoriei a dou'a.

Dar' pentru estinderea acestui favoru militéza dreptu motivu si sublim'a menire speciala, ce — pre lênga scopulu generalu culturalu — o au aceste trei gimnasia amintite mai pre urma, si anume menirea de a provedé respectivele diecese cu numerulu necesarin de tineri deplinu cualificati pantru carier'a preotiésca; si că dintre aceste trei scóle se me marginescu numai la gimnasiulu din Blasiu, acestu institutu in sensulu actului prea inaltu fundationalu are menirea de a instruí si educá pre elevii sei asia, in câtu acestia se pôta deveni preoti si profesori cualificati si apti in tóta privinti'a.

Astu-feliu stându lucrulu, eu intreb, că ôre cum va fi cu potintia, că aceste trei institute amintite de mine, se coresponda deplinu misiunei loru sublime, dêca de o parte in proiectulu de lege se lasa scolariloru deplina libertate de a nu invetiá limb'a grecésca, ér' de alta parte neinvetiarea acestei limbi pre unulu fia care 'lu eschide atâtu dela carier'a profesoralu, câtu si dela carier'a mai inalta preotiésca?

Nici se nu cugete cineva, că carier'a profesoralu si preotiésca, chiar' si in sensulu proiectului de lege, se deschide tuturoru tineriloru, dêca voru invetiá limb'a grecésca, pentrucá elevulu, care a absolvatu numai patru clase gimnasiale, arareori pôte judecá, că ôre ce cariera se -si aléga, de ôrece sèntiemèntulu lui de vocatiune in etatea ace'a frageda inca nu este desvoltatu, cum se cuvine; ér' dêca tènèrulu, necugetându de locu la carier'a, ce trebuie se si-o aléga dupa vocatiunea sa, incepe a studiá clasele superióre, fara că se se inscrie la limb'a grecésca, elu va inaintá totu mai departe prin clas'a a 5-a, a 6-a si a 7-a, pana cându pôte numai in clas'a a 7-a seau chiar' in a opt'a se va determiná a inbraciosiá carier'a profesoralu seau preotiésca. Inse atuncia deja vede si sèntiesce cu dorere, că acêta cariera in etatea sa mai desvoltata in sensulu legi existente nu o pôte imbratsiá, pentru că nu a invetiatu limb'a grecésca, ér' fara de cunoscinti'a acesteia nu pôte fi primitu la cursulu profesoralu seau la cursulu mai inaltu de teologia. Acum deci numai acêta alternativa mai remâne pentru dènsulu: seau se abdica pentru totu-de-a-un'a de carier'a profesoralu si preotiésca, de care se va poté desparti numai cu cea mai mare dorere sufletésca, si cu daun'a respectivei Beserice, pentru că pre calea acêst'a beseric'a adeseori va trebui se piérda nesce tènèri inzestrati cu insusiri eminente si cu adeverata chiamare pentru ace'a cariera, dintre cari tènèri pre aceia, cari s'ar' fi

pregatitu nu numai pentru carier'a profesorala, ci si pentru cea preotiésca, i-ar fi potutu aplicá si cá profesori in scólele sale secundarie, de órece la noi de exemplu numai aceia, cari sunt si preoti, potu fi aplicati cá profesori deplinu cualificati; — seau acelu tñneru va trebui se se determine a invetiá subseque limb'a grecésca. Inse in casulu acest'a cum se póte asteptá, cá unu elevu, care si afara de ace'a este preste mesura ingreunatu cu obiectele ordinare de invetiamentu, se studieze in unu anu, seau in doi ani ace'a limba grecésca, pre care ar' fi trebuitu se o invetie in decursu de patru ani? Óre nu va fi dñnsulu silitu, se-si prelungésca inca cu unu anu, seau chiar' cu doi ani studiele sale, pentrucá si din limb'a grecésca se póta depune esamenu de maturitate? Acést'a inse ar' fi atátu in detrimentulu vietiei sale, cátu si spre ingreunarea si dorerea parintiloru seau ingrigitoriloru sei.

Deci pentru cá aceste eventualitài neplacute se se póta ocoli, din nou rogu pre inaltulu guvernulu alu instructiunei publice, se binevoiésca a se invoí, cá din favorulu indigitatu se se impartasiésca si gimnasiale amintite de mine.

Altu cum proiectulu acest'a -lu primescu de basa a desbaterei speciale, rezervându-mi pentru desbaterea speciala prezentarea eventualeloru propuneri respective modificári necesarie“.

Desi cererea Escelentiei sale esprimata in acésta vorbire, a fostu deplinu motivata, totusi cas'a magnatiloru, in urm'a dechiaratiunei Ministrului de culte si instructiunea publica, nu a implinit'o. Si de ace'a pentru gimnasiale románe greco-catolice, si in specie pentru gimnasiulu din Blasiu nu mai remáne, de cátu alternativ'a, cá seau se supórte tóte sarcinele didactice si materiale impuse prin legea cea nóua, seau se se afle unu espedientu pentru declinarea aceloru sarcine. Espedientulu acest'a, dupa parerea nóstra, ar' fi cá parintii, cari 'si tramitu pruncii in gimnasiulu din Blasiu, se aiba in vedere misiunea speciala a acestui institutu românesc gr. cat. si in conformitate cu acésta misiune se oblige pre pruncii loru, cá toti fara esceptiune se se inscrie la limb'a grecésca cu atátu mai vértosu, cá aceloru studenti, cari depunu esamenu de maturitate si din limb'a grecésca, li se deschidu mai multe cariere, de cátu acelor'a, cari nu voru invetiá acésta limba. Pre calea acést'a gimnasiulu nostru din Blasiu va remáne pre lēnga planulu de invetiamentu de mai inainte, va fi crutiatu de jertfe noue materiale, ér' elevii lui nu voru pierde nemica, ci din contra voru cástigá in multínea cunoscintieloru si in posibilitatea de a-si alege carier'a atunci, cându suntu destulu de maturi pentru a face acésta alegere.

A. B.

Jurnalistic'a.

II.

Negrél'a-i potere, press'a preste totu, si in specialu press'a jurnalistica, dupa dis'a renumitului predicatoru P. Felix, este cea mai mare potere moderna. Catedr'a inca e potere, inse press'a astádi este cu multu mai necesaria, produce efecte cu multu mai mari decatu predic'a, a disu Pontificele de fericita amentire Piu IX. Inainte de acést'a cu 85 ani Napoleonu I numiá press'a a cinc'i'a potere mare, inse déca ar' traí astádi fara indoieála o ar' numí prim'a potere.

Mare e si poterea vitielului de aur; mai de multu se díceá cá banulu conduce lumea; astádi potemu dice cá press'a gubernéza, pentru-cá si lumea finantiala se pléca inaintea ei, si-i imploréza ajutoriulu; pentru articlii finantiali se platescu sume enorme de bani; ea produce misicári febrile la bursa, si face sè se urce ori sé se scobóra cursurile.

Mare e si poterea pofteloru si placeriloru lumesci, dar' si acésta potere e supusa, e tributaria pressei: intrebati pre cei ce suntu cufundati in lutulu immoralitatei, pre cei ce mergu pre calea desperárei, cine i-a aruncatu in acele abisuri, si ei insii voru recunósce, cá au beutu din isvórele cele inveninate ale pressei.

Mare e poterea marirei desierte, a superbiei si ambitiunei, ce se aréta mai alesu in siederile de susu, in parlamente si in scaune ministeriali; dar' si marirea acést'a se pléca inaintea jurnalisticii; deputati si ministri -si multiumescu ei scaunele loru, ma chiaru si regi si imperati se temu de ea pre tronurile loru.

Pre scurtu jurnalistic'a dominéza astádi preste cele trei poteri mari ale lunei, cari suntu: poft'a ochiloru, poft'a trupului, si superbi'a vietiei. Numai o singura potere: rogatiunea si beseric'a este superióra, pentru-cá este domnedieesca.

In tempurile nóstre, precum se esprima unu episcopu catolicu, press'a si-a castigatu o atare influentia si dominatiune asupr'a popóreloru si asupr'a conducatoriloru acelor'a, incatu fara esageratiune potemu dice, cá astádi press'a regnéza: ea produce si propaga ideile si vederile dilei: ea face opiniunea publica si o schimba; ea misica si acitia poporulu, alu carui organu este: despre tóte -si dá parerea, aprobarea si desaprobarea sa: lauda si hulesce: deschide atacuri si persecutiuni in contra acelor'a, pre cari voiesce se-i umilésca si nemicesca: obóra pre cei inalti de pre scaune: apera pre cei ce o spriguiescu si se temu de ea: abróga legi si ordinatiuni si face sè se aduca altele dupa placulu ei: cultiva ori strica poporulu dupa tipulu ei: Pre scurtu press'a este o potere formidabila, cáci ea nu demanda numai popóreloru, ci prin presiunea si agitatiunea ei are in-

fluinția și asupra conducătorilor și asupra celor ce judecă. Barbați meritați de binele public și cu totul nevinovați, suferă din cauza ei. Unu episcopu din Itali'a încarcerat la anul 1880 din mandatul ministrului, a întrebatu pre ministru despre cauza arestării, la ce i s'a răspunsu, că regimulu nu are nice o cauza de a Te arestá, dar' ce se facemu cu jurnalele acestea, cari striga mereu în contr'a Ilustrității Tale; nu amu mai potutu învinge cu ele, si amu cautatu se le dămu satisfacțiune¹⁾.

Press'a, acestu instrumentu puternicu de propagață alu ideiloru, pôte face foarte multu bine, si foarte multu reu după cum suntu bune seau rele ideile și principiile ce le propaga. Ea pôte nobilitá și educá poporulu spre bine, si-lu pôte strică și duce și la reu: ea pôte răspândi lumin'a ori întunereculu; ea pôte însufletí pre ómeni pentru virtute și fapte bune, și pôte se diviniseze și vitiulu: pôte aperi dreptatea și pôte preamari și nedreptatea: ea pôte fi unu fluviu, care se face țierile fructifere, ori unu torente, care se le nemicésca și prefaca în desierturi: ea pôte servi cá apostolatu alu binelui, ori cá unu tramisu alu celui reu. Press'a se pôte considerá cá si averea și cá si geniulu. Buna e avuti'a pentru celu ce o scie folosi bine, dar' periculoasă și stricatiósă pentru celu ce o întrebuințea reu. Unu minunatu daru cerescu este geniulu, talentulu; dar' si aceste calități escelente potu aduce onóre ori rusine celui ce le posede, după cum adeca le folosește pentru virtute ori pentru vitiu. Asia stă lucrulu și cu press'a jurnalistică.

Cea mai mare parte a presei în prezente se afla în mână a celui reu, carele o întrebuințea pentru impugnarea creștinismului, precum și pentru răspândirea indiferentismului religios, și ale altoru rele, de cari suferă societatea. Necredinți'a, carea mai înainte se aflá în capetele unoru filosofi și a societăților secrete, cine a aruncat'o printre masele poporului? speranți'a și fericirea, cine a restrins'o numai la tempulu dintre nascere și mormentu? puterea conștientiei în anime, a dreptului în statu, a ordinii în societate: cine a amortit'o? Tóte aceste le-a causatu în mare parte press'a necreștina și egoistica. Cine propaga teorie monstruoase: cá cea despre *fait accompli*, adeca despre dreptulu faptelor indeplinite: cá cea despre puterea nemarginită a legiloru umane, cá si cum acestea ar' stá mai pre susu decâtu moralulu și conștientia, mai pre susu și decâtu cele mai primitive și mai sante detorintie. De unde vine cá astăzi au ajunsu a fi domnitórie principie cá acestea: „Că politic'a nu are de a face nemica cu moralulu;

¹⁾ Anualen des Werkes vom hl. Paulus, 9 Jahrg. nr. 10. 1884. pag. 297.

că societatea cá atare este fără Domnedieu, independentă de ori ce religione, independentă chiaru și de Domnedieu? De unde vine eliminarea elementului religiosu din scóle? Unde se agita pentru înființare de scóle fără confesiune, adeca fără religione? De unde vine această suflare pestifera, care róde la medu'a popóreloru, și a tenerimei ce se redica? De unde vine desprețuirea religiei, a auctorității domnedieesci și omenesci, până și desprețuirea vietiei, a celui mai înaltu bunu de pre pamentu, ce se aréta în dese sinucideri, atentate și dueluri? Pres'a cea rea este isvorulu principalu la tóte aceste abnormități. Cumu-i jurnalulu, asia-i și cetitoriulu, asia-i și famili'a, asia-i și societatea.

Jurnalismulu astăzi este o necesitate prea evidentă; curentulu celu devastatoriu alu jurnalisticiei stricatióse trebuie paralisatu prin o jurnalistică creștină și solidă. Santi'a Sa Sumulu Pontifice Leonu XIII dechiara de necesitate absolută înființarea și spriginirea jurnalisticiei. Se luăm bine de sēma, cá beseric'a noastră înca nu dispune în mesur'a receruta de jurnale proprie. Jurnalistic'a confesională și reuniuni confesionale, e ceea ce dorim noi. Ér' de o cam data ne restringemu a rogá pre veneratulu cleru provincialu, se binevoiesca a satisface cererei noastre espuse în numărulu 13 a fóiei din anul curentu sub titlulu „jurnalistic'a“.

Inca odata aplicarea s. liturgie la concelebrare.

(Urmare din nr. 16).

4. Cum mai susu amintii, D-nulu Szmigelski citéza pre largu cuprinsulu encicliceloru lui Benedictu alu 14-le cele ce eu la începutulu tractatului (p. 1. și 2.) în resumatu le-am comemoratu.

De am cuprinsu bine mersulu ideiloru D-nului Szmigelski, deosebirea între parerea mea și a Domniei sale mi-se pare a fi, cá precându subscrisulu: a) cele declarate de Benedictu alu 14-le facia de aplicarea s. liturgie la intențiune stipendiata și implinita la concelebrare, de după not'a lui Papszilagi, le consideru de o concesiune specială, excepțională; pre atunci Domni'a Sa acele le ia de generale, nelegate de nici o condițiune, — b) precându eu din acele am conchis, cá prin concelebrare, fructulu s. liturgie numai atunci s'ar' poté aplicá la intențiunea stipendiata, cându *acele condițiuni* respective acelu *indultu* ar' fi iesitu și pentru beseric'a noastră; pre atunci Domni'a Sa crede a fi indiferentú óre esistu ori ba și în beseric'a noastră acele condițiuni, și óre esiste ori ba și pentru beseric'a noastră o atare concesiune specială.

Se luamu dara de basa enunțările renumitulu Pontifice. Acel'a marturisește și compróba, cá după

preceptulu S. Parinti ai besericeii orientale, si dupa datin'a observata in ace'a beserica: „*intr'o di pre unulu si acelasiu altariu, numai o s. liturgia se pote celebrá*“ si totu ce e contrariu acesteia este o innoire.

Acest'a e unu principiu stabilu acceptatu si pusu de bas'a tractatului meu citatu (p. 1), celelalte cuprinsse in numitele enciclice suntu de a se considerá cá *permisiuni si concessiuni legate de anumite conditiuni*, despre cari eu am afirmatu a nu esistá in beseric'a nóstra. — Anume:

a) Spre a salvá de o parte principiuu cá la unu altariu numai unu s. sacrificiu se se oferedie intr'o di, éra de alta parte spre a satisface pietatei preotiesci si a oferentiloru, permisiunea prima este: *aredicarea altarielor in locu aptu alu besericeii séu in paraclesie*, éra

b) a dou'a concessiune adeca *concelebrarea* numai atunci intra in valóre, déca *numerulu altarielor nu ar corespunde multimei celebrantiloru si oferentiloru*.

Astufeliu cuprindu eu tenórea numiteloru enciclice de D-nulu Szmigelski citate.

Dreptu-ce nu subscrisulu, fora insusi Pontificele prescrie modalitatea esceptionala, carea intra in potere in casu obvenientu necessariu, si anume *mai inainte* de tóte concede cá spre folosulu si usiorarea preotiloru cari ar' voi se oferedie sacrificiuu privátu: *este se se aredice altarie*.

Aredicarea acést'a a altarielor nu numai cá nu am cerutu, fára chiar' am aretatu, cá in beseric'a nóstra atare dispusetiune este superflua, si intru nimicu am consentitu neci nu asi consentí cu innoirile besericeii rutene de ritu orientalu; unde nu numai cá am auditu cumcá ar fi mai multe altaria intrun'a si ace'asi beserica cá si in beseric'a apuséna, fára se facu si alte innoiri straine de beseric'a cu ritu orientale. Atari innoiri adese se facu nu din lipsa ivita, fára de o parte din óresi-careva superioritate preintipuita a ritului apusénu a conto ritului orientale, — éra de alta parte spre deosebire de ritulu besericeii rusesci schismatice. Innoiri de acesteia, dintre care unele incepu a se vêri in unele beserice din partile de susu ale Diecesei gr. cat. oradane eu unulu nu dorescu in beseric'a nóstra, neci nu este lipsa de ele, deóre-ce ritulu besericeii nóstre este destulu si inca prea maiestosu, formádu splendórea unei si aceleiasi credintie, si caracteristica besericeii nóstre romanesci unite.

Altu-cum am si afirmatu, cá intre impregiurarile besericeii nóstre neci cá este necesaria aredicarea mai multoru altaria permisa de numitulu Pontifice pentru besericele din Libanu si Antilibanu. Pentru-cá dóra nu se va poté constată, cumcá celu putienu in Blasiu nu ar' esistá si alte beserice si altaria afora de celu din beseric'a catedrala.

Dara facia de modalitatea de mine indigitata si in fapta esistente, D-nulu Reflectante dice, cá prin acceptarea aceleia unu preotu ar' poté impedecá pre altulu intru a celebrá s. liturgia. Dara! Asia ceva in casuri fórté esceptionali s'ar' mai poté afirmá de un'a ori alta parochia mai populata si cu mai multi preoti prevediuta, nu inse chiar' despre Blasiu unde incátu sciu preste septemána, afara de beseric'a catedrala in celelalte 2 beserice s. liturgia neci cá se celebrédia, si nu asi crede cá cu permisiunea auctoritatiloru competente, in acele beserice nu ar' poté unulu ori altulu dintre pretoii pii se celebredie s. liturgia spre a satisface deobligaméntului stipendiatu.

Afora de aceste nu am auditu pâna acum cá ori in Blasiu, ori la alte beserice catedrale séu chiar' si parochiale se fia asia mare imbuldíela la celebrarea s. liturgie, mai alesu cá cei mai multi suntu preoti casatoriti, si cá atari nu odata impedecati de a celebrá s. liturgia.

Cumca aievea neci in Blasiu nu e asia de mare numerulu celebrantiloru ori alu oferentiloru, incátu se nu fia destule altariete esistente, — indirecte recunósce si D-nulu Reflectante intrebându „*cá déca liturgiele, cari au se celebredie cei din Blasiu, voru fi mai multe de 3 pre fia-care di permisa pentru celebrarea s. liturgie*“?

La acestu casu inca neesistentu, Ven. Metropolia ar' scí affá modalitate cuvenita, prin carea ambeloru necesitati s'ar' satisface, adeca séu pre bas'a decretului Sinod. Trid. (Sess. 25 c. 4. de Refor.) recurându pentru contragerea stipendialoru fundate, séu cerédu concessiune speciala dela Scaunulu apostolicu, asemenea celei date prin Benedictu alu 14-le.

Se me intoreu inca odata la casulu pusu de Benedictu alu 14. Spre a satisface pietatei sacerdotale si numerulu oferentiloru, dénsulu in prim'a linea permite a-se radicá altaria in locu aptu alu besericeii si numai déca numerulu altarialoru nu ar' fi sufficientu concede concelebrarea in form'a prescisa.

E bine! Déca in besericele orientale numai unu altariu existe si pre acél'a numai o s. liturgia se poté celebrá intr'o di, — éra de alta parte, déca prin concelebrarea asia cunoscuta in beseric'a orientala, in casuri normale se poté satisface deobligaméntului stipendiului missale, — pentru-cá se se satisfac pietatei preotiloru si votului multimei oferentiloru: óre pentru-ce totusi recoménda Pontificele mai antáiu espedientulu aredicarei altarialoru, si numai in a dou'a linea concelebrarea impreunata cu stipendiu missale?

Caus'a acesteia credu a stá intr'ace'a, cá insusi Pontificele a voitu cá ace'a oncelebrare impreunata cu deobligamentulu stipendiatu se o restrénga la casu estremu, cu atátu mai vértosu cá intr'o atare concelebrare in genere admisa usioru poté se urmedie

neobservarea preceptiva a rubriciloru liturgice, si ar' poté urmă că preotulu concelebrante nu implinesce in essentia s. sacrificiu, adeca consacrarea. Lucru sciutu este că sententi'a comuna a teologiloru e că déca unulu din celebranti (cum e de es. in beseric'a apuséna la concelebrarea nou ordinatului cu Archiereu) avéndu intentiune absoluta de a consacrá, éra acel'a mai iute ar' gată cuvintele consacrarei decâtu celu- alaltu, atunci numai celu dintâiu a consacratu nu si alu doile, pentru-câ darurile odata consacrate nu mai suntu capace de ulteriór'a consacrare. Din acést'a causa apoi dicu acei teologi, că numai senguru celebrantele primariu cá si pedagogulu altor'a dice in modu *formalu* cuvintele consacrarei, éra ceialalti cocelebranti numai in modu *materiale*¹⁾.

5. Dupa celea pertractate in acestu respectu dela p. 3. sustienu, că aplicarea s. liturgie legate de concelebrare si permisa de Benedictu este numai esceptionala si legata de conditiuni, care in beseric'a nóstra pâna acum nu esistu, si intru explicarea si aplicarea acelu indultu pontificiale subscrisulu nu a urmatu principiulu *favores sunt restringendi* fora dreptu cursulu si intielesulu acelor'a enciclice speciale date mai multu. pentru o parte fórte insemnata a besericeii de ritu orientale.

Si decumva si admitu — ce'a ce nici cându am trasu la indoieila — că concelebrarea *in sine considerata* este o datina vigenta in beseric'a nóstra, negu inse, că pâna-ce si in beseric'a nóstra nu ar' subversá conditiuni cá cele atinse de Benedictu alu 14-le, si inca in modu stabilu, éra nu transitoriu si in casuri senguratece: pâna atunci concelebrarea legata de deobligaméntulu intentiunei stipendiate in beseric'a nóstra nu are *temeiu sufficientu*, neci se póte numi stabila, ci este o innoire fora causa indestulitória introdusa. Căci déca pietatea preotiésca *póte sustiené o datina* aprobata, dara nu póte *incepe* ori *introduce* o datina inca necomprobata in beseric'a nóstra, cu atátu mai vértosu, cându acelei pietati sacerdotale laudabile preausioru se póte satisface prin ace'a, cá se celebredie in beserica si la altariu deosebitu.

Apoi provocarea la dispusetiunile testamentale ale lui Bobu si Siulutiu, cá unele ce se voru fi aflându si la alte beserice catedrale in casulu celu mai bunu confirma *datin'a concelebrarei in sene considerata*, si inca ce se tiene de casulu particulariu propusu alu lui Bobb, o atare concelebrare a buna séma s'a pofititu in semnu de pia memoria facia de Fundatoriulu umoru staluri canonicele din capitululu metropolitaniu, membrii căroru incátu cunoscu dupa form'a prescrisa implinescu s. liturgia.

¹⁾ Layman »Theol. mor. L. v. c. VII, Quaest 2, — S. Alphonsi »Homo Apost.« Apendix de Examine ordinand. §. 2. 123, — Reifensuel Theol. mor. Tr. XIV, Quaest. XI p. 239.

Ce va dice inse D-nulu Smigelski, óre la ace'a concelebrare afara de pontificante, ceialalti capitulari potu se iee stipendiu missale separatu ori ba? si óre acei membrii concelebranti implinescu numai unu sacrificiu deosebitu? Eu cugetu că toti la olalta — cá cause totale a consacrarei — numai unu s. sacrificiu implinescu de dupa intentiunea testamentaria a Fundatoriului.

Chiar' si dispusetiunile lui Siulutiu asia -mi esplicu, că densulu a avutu inaintea sa cá la concelebrare numai unu sacrificiu se implinesce la o intentiune speciala. Ace'a intentiune in dilele septemânei s'a plinitu prin celebrantele dispusu, precându preotulu ordinariu a fostu numai cá concelebrante. Éra dupa-ce in di de Domineca ori serbatoria, s. liturgia este a poporului, atunci nu celebrantele, fora pontificantele a fostu cá preotu sacrificatoriu pentru poporu, éra concelebrantele a facutu numai simpla comemorare.

6. Domnulu Szmigelski tare se impiedeca in cele scrise despre modalitatea persolvarei in fapta esistente a s. liturgie concelebrate — nu numai fora pentru-câ se micșioredie — se nu dicu persifledie — valórea celoru asserate, trece in reflexiuni demne nu de o cestiune asia ponderósa. — Se-mi fia iertatu a urmă si in acésta privintia Domnului Reflectante.

Sum convinsu, că Domnia sa preabine cunósce dispusetiunile acele ale auctoritatiloru basericeii cá „*preotii cu deadinsulu si cu pietate se observe ceremoniele in rubrice prescrise*“¹⁾, seau cum se dice in Bulla s. Pii „*Distincte praecipientes, ut missam juxta ritum, modum et normam in missali praescriptum decantent ac legant*“ (S. Alphonsi Homo ap. Apendix „De examine ordinandorum — T. II de sacrificio missae 84), sciú că-i este cunoscuta sententi'a comuna a teologiloru, cari affirma că rubricile *intre liturgia* occurente suntu *preceptive* si obliga sub *gravi* in materia grava, intre cari se numera si cetirea evangheliei (S. Alphonsi l. c. 125²⁾) — Nu-i va fi trecutu cu vederea neci dispusetiunea autoritateri basericeii nóstre, prin carea de o parte se recoménda, ba se pretinde „*observare acurata a ceremonieloru si prescriscloru*“ cá sacramentele cu decórea cuvenita sântieniei acelora se se póta administrá. (Sinod. prov. Tit. V. c. c. II. Tit. VI c. 2), se prescrie cá „*tóte prescrisele s. liturgie*“ se se observe, si „*cu conscientiositate se se plinésca obligamíntea suscepta prin elemosina offerita pentru s. liturgia*“ (Tit. V, c. VI. Cfr. Tit. VI. c. II.) nu numai, fora se si opresce,

¹⁾ Encyclica Clement XI ad omnes orbis Episcopos die 10 Martii 1703 Gury »Compendium Theol. mor. p. 420, Cfr. Can. 13 Synodi Trident. de sacramentis.

²⁾ Cfr. Bengel M. »Compendium der Pastoral-Theol.« Regensburg 1868 §. 53. p. 190 si §. 154.

că preotulu, *se nu cuteze a stramutá ori a lasá dupa placu din acele prescrise* (Tit. VI. c. V. Cfr. Can. 2. alu Sinod. dioc. de Alb'a Julia din 1869).

Dreptu ace'a detorint'á a fiacarui preotu este că s. liturgia intréga se o implinésca. — Acésta e un'a.

Alta e, că celu ce dă elemosina la intentiune, fia acela dintre credintiosii basericei nóstre, fia priu altii necunoscuti, dara acceptata, unulu cá acela are celu putienu intentiune implicita cá respectivulu preotu s. liturgia se o celebredie cum e prescrisa in baseric'a nóstra in tóta forma sa. — Acésta pretinde dreptatea facia de offerentu.

Dupa aceste eu indresnescu a afirmá că concelebrantele cu obligaméntulu aplicarei s. liturgie la anumite intentiuni nu observa tóte prescrisele s. liturgie, neci implinesce, — se nu dicu cu concienti-ositare, fâra dupa recerintia obligaméntulu acceptatu. Pentru-câ unu atare preotu in casulu celu mai bunu in faci'a besericei se poté considerá cá unu asistentu, éra nu cá unulu ce implinesce sacrificiu deplinu.

Déca concelebrarea in forma propusa de D-nulu Szmigelski afara de necesitate evidenta comprobata si prin s. scaunu apostolicu, s'ar' acceptá cá o norma stabila, atunci nu numai câti preoti suntu la centrulu episcopieloru in fiacare di ar' poté se concelebredie, cá asia se satisfac intentiunei stipendiate, fora chiaru si diaconulu (sântitu de preotu) de câte ori servesce, de atâte ori ar' poté se satisfaca intentiuniloru ce le-ar' avé.

Insemnu altu-cum că concelebrarea asia intielésa eu nu o punu intr'o categoria cu concelebrarea preotiloru la liturgi'a pontificala archierésca, ori alta liturgia solemna celebrata prin mai multi preoti, de óre-ce aceste liturgie se celebrédia de comunu in domineci si serbatori mai alese, cându s. liturgia se oferesce pentru poporu, éra de alta parte toti acei preoti dupa cugetulu meu nu plinescu liturgie deosebite, fâra cum amintisemu mai susu, impreuna cu Archiereulu numai unu sacrificiu deplinu dupa intentiunea celebrantelului primariu.

Se trecu acum la lucrurile caracterisate de D-nulu Szmigelski ca „nepomenite“.

Cele ce D-nulu Reflectante asserédia facia de cetirea evangheliei, încátu disciplin'a besericei nóstre n'ar' pretinde cá „*ace'a se se cetésca neci dela primulu celebrante necum dela concelebrante*“, ar' trebui se se asseredie si facia de mai multe pârti ale s. liturgie, spre esemplu cele diaconale, — eu adaugu inse că numai atunci cându „*cu preotulu impreuna servesce si diaconulu*“, căci altu-cum ar' urmá, că déca nu se pretinde dela celebrantele preotu se cetésca s. evaugelia, preotulu ar' poté omite ace'a parte a s. liturgie, ce'a-ce inse nu se întempla, neci se poté întemplá la liturgia privata.

Apoi déca in asiediaméntulu s. liturgie se prescrie, că spre es. Apostolulu se se cetésca prin lectoru, Evangeli'a prin diaconu, acésta este de a-se considerá cá o urma vechia a disciplinei celebrarei s. liturgie, cându adeca nu erá inca desvoltatu sistemulu parochiale, si asiadicându la resiedinti'a episcopésca, ori in cetati mai mari se concelebrá s. liturgia, la carea Archiereulu, séu celu mai mare erá pastorinulu supremu implinindu servitiile sacerdotale, si parochiale, éra preotii, diaconii si alte trepte ierarchice eráu numai conservitori si ministranti. Pre acele tēmpuri fiacare trépta ierarchica aveá servitiu cu drepturi si detorintie circumscrie.

Si déca subsrisulu nu a indigitatu, că la celebrare in ce ordu este a se ceti pericop'a evangelica, si care concelebrante ce parte a s. liturgie are se plinésca, ori se dica cu vóce inalta, acésta din ace'a simpla cauza nu am atinsu, pentru-câ preste totu am esceptionatu concelebrarea cu stipendiu liturgicu impreunata, adeca asia cum in fapta am vediutu că se face, éra nu si concelebrarea mai multoru preoti cu Archiereulu, la carea cum si in ce tipu suntu de a-se implini partile s. liturgie este normata prin datin'a asia dicându comuna la fia-care beserica catedrala, carea datina déca s'ar' observá si prin concelebrantii din cestiuene, a buna séma că ar' disparé disarmoni'a formata prin D-nulu Szmigelski.

E dreptu că subsrisulu nu a aflatu prescriu cá „*concelebrantii se rostésca si numai o sēngura rogatiune cu vóce inalta*“ neci am potutu aflá, de óre-ce preste totu afara de diaconu neci de concelebranti ori de ceva functiune a loru nu se face amintire in asiediaméntulu s. liturgie, — déca numai nu se ia cá atare o simpla amintire inainte de „Credeu“, că „*déca voru fi mai multi preoti si dinsii saruta s. daruri si unulu pre altulu, si tienu aerulu*“.

Din aceste inse mai usioru asi poté se conchidu dreptu contrariulu afirmarei D-nului Szmigelski, adeca că asiediaméntulu liturgicu in *prescrierile sale* nu cunósce concelebrarea adi observata, macaru fia si la solemnitati mai mari. Acésta ar' trebui se dicu cu atátu mai vêtosu despre concelebrarea stipendiate, de óre-ce nu e prescriu cá preotii concelebranti se dica cuvintele domnedieesci ale consacrariei, desi acele nesmintitu se poftescu chiar' si de către Benedictu alu 14-le.

Altucum desi nu este prescria modalitatea concelebrarei solemne, facia de acésta esiste consvetudinea observata la fia-care beserica Archierésca, a careia observare cu adeveratu multu contribue la mejestatea solemna a s. liturgie.

Clar. D-nu Szmigelski se mira, că subsrisulu dela observarea ori neobservarea unoru prescrie rituali ale s. liturgie ar' fi facutu atērnatoriu *efectulu*.

s. *liturgie*. Eu inca me miru că D-nia sa a potutu se conchida acestea din tractatul discutat.

Cu tóte că preotimea din cura pastorală, nu se póte in continuu si de dupa oficiulu seu se se ocupe cu studii teoretice, dara atáta totusi scie fia-care, că esenti'a si efectulu s. *liturgie* consiste si atérna dela *Consecrare*, éra nu dela ceremonie accidentale, se ne concéda inse D-nulu *Reflectante* a sustiené, că corectitatea si integritatea s. *liturgie* a buna scéma aterna dela observarea exacta a prescrieloru ori celu putienu a datiniloru normate. — Macarcă -mi aducu aminte că unu profesoru alu meu dela *Universitatea* din *Vien'a* ce pondu speciale a pusu pre ace'a cá cuventele consecrării se se dica *in tainu* éra nu cu *vóce inalta*. Acésta inse inca e numai unu prescriu ritualu.

Cumcă D-nulu *Reflectante*, si cei impreuna cu densulu din *Blasiu* form'a consecrării deplinu o recitédia, precum si alte parti ale s. *liturgie*, acésta nu voiu trage la indoiéla, se mi-se ierte inse a adauge că unii preoti preaputini la numeru din *Blasiu* inca nu represinta pre toti din provincia. Apoi subscrisulu neci a aludatu la cei din *Blasiu* fara preste totu la modalitatea in fapta observata la unulu ori altulu, si inca nu numai afara la parochia fara chiaru si la episcopíe, anume: că afora de simpla aretare a s. daruri, necum se fia recitatu form'a consecrării (déca nu cu cugetulu?) dara s'a întemplatu că neci s'au cuminecatu.

Pentru ace'a a fostu superfluu cá prin D-nulu *Sznigelski* se fiu avisatu mai ántáiu a cercá, si apoi a invinuí pre acei preoti (din *Blasiu*). Rogu fratiesce pre *Domnia Sa* se nu fia asia sentimentalú si susceptibilú, si se nu iee asupra-si cele-ce neci indirecte nu i-s'a imputatu cá se nu se póta dice despre *Domnia Sa*, că cine se escusa se acusa.

Cu acésta asiú fi incheiatu seri'a respunsului la partea liturgica a concelebrarét.

(Pinea vá urmá).

Multiumita publica.

Reverendissime Domnule Redactoru!

Societatea de lectura *Lit. M. Clain* doresce a-si impliní un'a dintre cele mai placute detorintie de multiumita si gratitudine, pentru ace'a Te rogu a dá locu in pretiós'a foia urmatórieloru:

Spriginulu binevoitoriu de care s'a bucuratu din multe párti la edarea opului „*Epistole cátra unu preotu ténuru*“ n'a potutu decátu se-o imbucure si indemne la lucru cu poteri nóue, pentru-cá nu este unu indemnú mai puternicu pentru unu omu ténuru decátu atunci cându vede, că nisuintie-i sincere de desvoltare intelectualá suntú apreciate si spriginite de barbati distinsi, de barbati cari dorescu cá tinerimea se-si cunósca chiamarea sa. Unu astu-feliu de barbatu, caruia nu-i jace alta la anima decátu bunastarea s. nóstre beserice, redicarea tinerimei la nivelulu

pre care stá ea la alte popóre inaintate in cultura e *Reverendissimulu Domnu Vicariu alu Fagarasiului Basilii Ratiu*. Acést'a a dovedit'o facia de noi prin ace'a că ne spriginisce la edarea opului nostru cu 10 fl. de astadata, si ne promite că de câte ori societatea acésta va edá câte unu opu, de atáteori -si va repetí binevoitoriulu daru si spriginu.

Primésca demnulu si distinsulu barbatu mecenate multiumitele cele mai sincere din partea societatei clericiloru si asigurarea că membrii se voru nisuí dupa poteri a satisfice chiamarei si sántei lorú detorintie, pentru-cá suntú convinsi de ace'a, că increderea, spriginulu si incuragiarea trebue retribuite reciprocú cu diligintia si zelu pre calea apucata si cu recunoscintia sincera.

In numele societatei

Corneliu Iubasiu,
presiedintele societatii.

Nicolau Mazere,
secretariu.

Rogare.

Toti P. T. Domni cáti au inca liste de prenumeratiune la opulu „*Epistole cátra unu preotu ténuru*“ suntú rogati prin acest'a cu totu respectulu se binevoésca a reinapoiá listele cu ori ce rezultatú. Opulu in decursu de celu multu o septemána va se ésa de sub tipariu si asia inca inainte de 15 Iuniu st. n. societatea ar' avé lipsa de a scí numerulu abonantiloru, cáci la din contra distribuirea esemplarieloru nu se va poté face mai curundu de 1 Octobré a. c. din caus'a departarei membriloru pre acasa.

Sciri din dieces'a Oradei mari.

Clerulu románu greco-catolicu din pártile *Satumarene* in dieces'a *Oradei mari* in conferintia tienuta in 20 Maiu a. c. — in cestiunea gimnasiulu de *Beiusiu* si a scóleloru dela *Nyir*, in caus'a ordinatiunei ministeriali referitóre la casurile de botezu a prunciloru din casatori mestecate, in afacerea asileloru de copii, precumu si in caus'a ordinatiunei ministeriali in processele disciplinarie a invetiatoriloru confesionali — primindu propunerea protopopului de *Carei Gavriila Lazaru*, din motive ponderóse apeléza la sinodu si la alte foruri mai inalte.

Esamenulu prosinodalu se va tiené in 29 si 30 Maiu a. c.; ér' esamenulu de calificatiune in 18 si 19 Juniu a. c.

V a r i e t à t i.

Necrologu. — *Ambrosiu Marchisiu* administratorulu parochíei *Sianaieu* repausandu in etate de 25 ani, administrarea interimala a parochíei fú concrediuta profesorulu gimnasiulu *Juliu Papfalvai*.

Numire. — *Michailu Cinc'a* parochu de *Jidani* fú numitu administratoru protopopescu de *Madarasiu*.

Orologiulu

celu mare, editiunea a treia, editiune frumósa, a esitu de sub pressa, si costa nelegatu 2 fl. 80 cr. v. a., ér' legatu 3 fl. 80 cr. v. a. —

Post'a redactiunei: Clarissimulu Domnu Dr. F. B. in Or.:
«Va urmá». —

Partea scolastica.

Copi'a rescriptului ministrului reg. ung. de culte si instructiunea publica de dto 20 Aprilu a. c. Nr. 17.468 indreptatu câtra tôte jurisdictiunile besericesci.

In tîmpurile mai din urma de repetiteori s'au ivitu plânsori din caus'a, cã in institutele de invetiamentu populari este neglesa propunerea drepturilor si detorintieloru civili si a constitutiunei patriei, si cã in preparandii invetiatorii si invetiatoreselu nu primescu din acelea obiecte una atare instructiune, cã in scóele incredintiate loru se-i faca capaci a propune cu succesu acestea cunoscintie atãtu de necesarie pentru fiecare cive alu statului.

Cu considerare la acea, cã in §§. 55, 64, 74 si 88 ai articolului de lege XXXVIII din 1868 propunerea amentiteloru obiecte de invetiamentu s'a facutu obligatória pentru institutele de invetiamentu populari de tôte categoriele, amu onóre a recercã T., se binevoiesca a luã mesuri eficace facia de esecutarea cu resultatu a acestei dispusetiuni a legiei, in cea ce privesce institutele de invetiamentu de sub jurisdictiunea-i.

Totuodata reflectezu, cã dupa-ce in scóele populari si civili superióre si in preparandii la propunerea obiectului de invetiamentu din cestiune dispunemu mare parte numai de manuale vechi, cari nu contienu dispusetiunile legiloru mai nóue, deja anticipative amu dispusu, cã urmatóriele manuale redactate de Dr. Csiky Kálmán si edate de statu: „A magyar alkotmánytan és jogi ismeretek kézikönyve tanítóképezdek számára“ si „A hazai alkotmány és jogismeret alapvonalai polgári és felső népiskolák számára“ se se prelucre amesuratu stariloru presente si se se tiparésca de aci incolo numai in pucine esemplare, cã trecerea mai repede a câte unei editiuni totudeauna se faca posibila emendarea acestoru cârti amesuratu straformariloru mai nóue.

Copi'a ordinatiunei ministrului reg. ung. de culte si instructiunea publica de dto 13 Aprilu a. c. Nr. 11329 indreptata câtra inspectorii scolastici regesci din capitala Budapest'a si din comitatele Pozsony, Sopron, Fehér, Baranya, Zala, Arva, Borsod, Bihar, Csongrád, Arad, Bács-Bodrog, Kolozs, Fogaras, Brassó, Temes si din orasiulu Fiume.

Dintr'unu casu ivitu aflu de necesariu a comite directoriloru dela academiile comerciali si dela scóele comerciali medie, ca la casulu, cându voiescu a se

adresá in ceva cauza la consului nostri cu resiedinti'a in strainatate seau la consului din strainatate cu resiedinti'a la noi, acést'a se nu o faca immediatu, ci cu una raportare adresânda nóue, in care casu nu voiu intãrdiã in contielegere cu domnulu ministru de comerciulu a procurá valóre dorintieloru motivate, eventualu prin intrepunerea domnului ministru de afacerile esterne publice, pre calea consulatului nostru din strainatate.

Copi'a rescriptului ministrului reg. ung. de culte si instructiunea publica de dto 14 Aprilu a. c. Nr. 8871 si indreptatu câtra inspectorii scolastici regesci din capitala Budapest'a, Pozsony, Sopron, Baranya, Zala, Bács-Bodrog, Csongrád, Arad, Borsod, Hajdu, Brassó, Fogaras, Times, Kolozs, Turócz, Fehér, Bihar, Arva, Zemplén si din orasiulu Fiume.

Cu inmultirea scóeloru comerciali medie totu intr'un'a sporindu-se numerulu aceloru individi, cari voiescu a-si terminá studiile la un'a din aceste scóle seau pre cale privata, seau pre bas'a pregatirei private voiescu a fi admisi la esamene clausali, spre a curmá nesecurantie, ce se ivescu in partea acést'a si spre a introduce una procedura uniforma, dispunu urmatóriele:

1. Considerându, cã unele obiecte de specialitate, ce se propunu in scóele comerciale medie numai cu greu le potu apropiã pre cale privata, susceperea scolariiloru privatisti in aceste scóle nu se póte concede.

5. Fãra cursu se admitu in casuri esceptionali la esamenulu clausalu pentru scóele medii comerciali atari individi mai mari de 17 ani, pre cari positi'a séu oficiulu loru actualu -i impedece dela terminarea cursului, precum si atari individi, cari au terminatu cu succesu patru clase medie séu civile (scolastice).

3. Concesiunea de admitere la esamenulu clausalu (de maturitate) o dà ministrulu de culte si instructiunea publica. Cererea timbrata cum se cuvine si adjustata cu una scurta biografia dimpreuna cu cartea de botezu, cu testimoniulu scolasticu din urma, cu atestatu despre ocupatiunea de sub tîmpulu petrecutu dela desertarea scólei este de a se adresá la directorulu acelu institutu, unde se intentiunezá depunerea esamenului de maturitate numitu clausalu.

4. Individulu ce obtiene concesiune de admitere la esamenulu clausalu (de maturitate) e obligatu inainte de esamenulu acést'a a depune unu esamenu

asia dicându de suscepere si numai dupa depunerea cu succesu a acestuia se pôte admite la examenulu clausalu.

Esamenulu de suscepere se estinde la ace'a materia de invetiamentu prescisa in planulu de invetiamentu alu scóleloru comerciali medie, carea nu e obiectulu examenului clausalu.

Si anume obiectele examenului de suscepere suntu limb'a francesca, geografi'a comerciale, din istoria evulu mediu, matematica cu esceptiunea computului, chemi'a si fisic'a.

5. Nu se dà eliberare dela neci unu studiu prescisu pentru examenulu de suscepere seau pentru celu clausalu.

6. Cei ce se pregatescu pre cale privata de ordine potu se depuna examenulu clausalu numai in lun'a lui Juniu dimpreuna cu ceialalti scolari cari au terminatu cursulu de invetiamentu ordinariu.

7. Despre examenulu de suscepere nu se dà testimoniu, In testimoniulu examenului clausalu e de a se citá impregiurarea, cá individulu respectivu s'a pregatitu pre calè privata, mai departe datulu si numerulu ordinatiunei ministeriali, prin carea se da concesiunea.

In testimoniulu examenului clausalu, la acelea obiecte de invetiamentu, cari nu ocuru la examenulu clausalu, este de a se induce not'a (clasificatiunea) obtienuta la examenulu de suscepere.

8. Tax'a pentru examenulu de suscepere in institutele de statu e 40 fl.; acesti'a se impartu intre directoru si profesori. Pentru examenulu clausalu se platesce tax'a, ce o platescu scolarii, cari au terminatu cursulu de invetiamentu ordinariu.

9. Cu privire la examenele corectórie suntu datatorie de directiva regulele vigente.

Despre ce incunoscintiezu Inspectoratulu scolicu reg. spre a luá spre sciintia si acomodare in scólele de sub inspectiunea-i cu observarea, cá concesiunile date pâna aci pentru examenele private facunde in anulu scolicu curente suntu de a se tiené prelânga conditiunile cuprinse in celea din urma.

Incetráu se-si indrepte invetiatoriulu mai cu osebite atentiunea, cá se-si póta formá o clasa regulata de scolari.?

Desf s'a datu unu aventu óre-care scólei in genere, nu se pôte negá, cá la culmea cea adeverata s'ar' fi ajunsu si cá prin urmare nu ar' mai fi puncte cátra cari ar' trebui se ne aruncámu inca seriosu privirile, nu asia este modest'a-mi parere, mai alesu cându luámu in drépta socotintia scól'a populara satésca — foculariulu — despre care atât'a si atât'a s'au preocupatu ómenii in adeveru

civilisati, din tóte statele si in tóte tēmpurile, m'a si astadi inca este mare svêrcolire in ast'a directiune.

Semnu acest'a, destulu de invederatu, cum am disu si alta data in colónele revistei nóstre „Fói'a besericésca si scolastica“ cá, „scól'a populara“ si „dascalulu“ seu merita o consideratiune cu multu mai mare, de cum o secotescu unii chiar' si in dilele nóstre — spre mare parere de réu.

Scãderi suntu multe si in drépt'a si in stâng'a, pentru-cá chiar' perfectiune completa in ce'a ce a creatu mintea cea marginita a omului nu se da; acestea inse detori suntu factorii chiamati ale vindecá cu tóta urginti'a, pre cátu numai e posibilu — si neci nu este imposibilu déca din partea fiecarui se va aretá o indoita si intreita energia cátra cerculu activitatei proprie — se fie totu insulu la postulu seu o sentinela credintiósca.

Se me pronuntiu dara: pasiesce invetiatoriulu cá atare, prim'a data pre nobil'a si salutar'a cariera invetitorésca, cá „omu nou“ cu multa teorie si frumóse imaginatiuni, dar' cu prea pucine cunoscintie practice si voiesce cá se-si forméze o clasa cum se cade si astu-feliu a devení unu harnicu invetiatoriu, primésca de bunu consiliu si de amicabile aceste siruri:

Nu cugete, cá mės'a i- este intinsa si bine incarcata, si cá voru merge lucrurile asia precum le-a auditu pre banc'a preparandiei si precum spune si indrépta planulu si regulamētulu de invetiamentu, cari asemenea suntu facute de ómeni condusi mai alesu de multe cunoscintie teoretice decátu practice — aici vorbescu referitoriu la scól'a populara si la cele ei apartienetóre — intipuiti-ve, cá déca voiti a avea ceva bunu, insi-ve se pune-ti fundamentulu si se claditi solidu pâna la fine, — eu consultezu pre fie-care tineru invetiatoriu, primo-loco se-si forméze o scóla cum se cade. Cându intra prim'a data -lu asecuru, cá ce'a ce a cautatu si a auditu din teorie, nu va affá nece pre departe, — pentru ace'a se nu descuragieze, ci se-si faca scóla dupa cum se cere mai ântâiu apoi numai dupa activitate de cinci siese ani si cu staruintie de fieru, va ajunge se aiba ceva regulatu — si cá se póta acést'a, se aiba in vedere mai alesu scolarii incepetori, etatea dela 6—7 ani, caror'a se le propuna cum ceru regulele metodice-pedagogice, ér' nu cum vedemu cá se procede in multe locuri cu clas'a, respective cu despartiamētulu incepetoriloru, despre cari pre multi invetiatori -i audi vorbindu in o forma fórte compromitetóre — si ambla doi trei ani in scóla, fãra a li-se propune cev'a — va se dica: „ambla la scóla calea mánzului“ — si se ocupa mai alesu numai cu scolarii cari -i gasesce ceva introdusi in unele discipline scolare.

A conto unor'a s'au altor'a nu trebue lasatu de adi pre mâne, din anulu acest'a pâna in celu alaitu, cá timpulu e scumpu, si odata pierdutu nu reintorna mai multu — „Diu'a trecuta nu reintórna mai multu“ — dice cu totu dreptulu proverbiulu — apoi acestu adeveru, recunoscutu

de toti ómenii cu judecata matura, se póte luá cá devisa, mai alesu fiindu vorb'a de tineretulu scólei populare dela sate, ce aprópe in neci o directiune, nu dá mai de locu fructele cele dorite — de óre-ce, cu tóte cá avemu câte si mai câte indrumári si planuri, cas'a parintiésca a tieranului nostru, preste totu vorbindu nu este, — ba nice cá voiesce se fia in adeveru — primulú sí celu mai eclatantu locu de crescere! éra nu asia precum se pricepe chiar' de cei mai multi acést'a sânta chiamare.

Trebue asia dara, déca amu constatatu aceste peripetii deplângátóre, cá cátu mai raru se speramu — noi invetiatorii satesci — la unu ajutoriu si sucursu de dómne ajuta, dela crescatorii presenti ai tineretului noue concreditu, ci se nisuimu, cum disesemu a ne pune insíne fundamentulu si a completá, respective, a face ace'a, ce peccatosii de parinti nu au facutu.

Cá iutr'adeveru, tineriloru colegi cari nu sunteti loviti inca de valurile cele amare ale statului invetatoriului satescu, de nu ve-ti fi cu continua staruntia si abnegatiune, ve marturisescu, cá ceriu seninu si dile placute numai arare-ori vi-se voru aretá, pre calea ce a-ti apucatu si voiti cá se o si percurgeti si inca cu succesu.

Mi-s'a întemplatú chiar' cu prim'a ocaziune, cându am pasitu cá invetiatoriu, cá urmându dupa unu betrânu invetiatoriu, desí nu aveamu multi invetiacei, totusi se pre-întempinu o mare greutate si resistintia, la celea ce am invetiatu — cá asia, si asia se facu despartiaminte, cá in asia forma si atât'a materie se tractéza la cutare despartiaminte, totu atâtea bune si frumóse déca s'ar' potea implini in tocmai, dorere inse; „unde dai si unde crépa“, voidu se-mi facu tóte, prim'a di de scóla, numai câtiva scolari s'au prezentatu — alta data asia, pâna cându mic'a trupa s'a completatu — apoi dau a cunósce pre fie care si a face despartiaminte, dar' de odata me trediescu cu ce nice nu voiám vre-odata a crede, cá turm'a mea fára deosebire de etate, nu a adusu cu sine ce aveamu de cugetu cá voiú obtiené — fie-care scolariu si scolarita, cu totu dreptulu, eráu nesce simpli incepetori care de care mai neacomodati intipuiriloru ce mi-le faceam.

Spuna-mi acum'a ori si cine ce erá de facutu, in fact'a acestoru lucruri prezentate cu totulu asia arbitrarie? Totulu a fostu gata si eu anulu acél'a, cá invetiatoriu incepetoriu, am avutu numai scolari incepetori, — aveam de a propune literile, elementele scrisorei, cum si primele notiuni ale aritmeticeí, atâtú la scolari dela 6—7 cátu si celoru dela 7—12 si pâna la 15 ani, ér' nu Geografi'a, Istori'a, gramatic'a s. a. precum -mi spuse Dlu profesorú si precum aréta planulu de invetiamentu.

Trebuit'a dar' neconditionatu se-mi creezu si din acést'a se tragu ace'a morala, cá nu tóte se implinescu precum se spune, apoi cá invetiatoriulu se fie stabilu, si atentiunea se fie pre anulu urmatoriu asupra scolariloru incepetori, adeca etatea dela 6—7 ani, cu cari se-si gatésca despartiamentulu alu II-le pre anulu scolariu de va urmá

si apoi asia succesive siese ani de-a rëndulu cu staruntia de fieru, si cu tóta securitatea va avea o clasa regulata creata de elu insusi, si pre venitoriu apoi se póte dá locu si altui colegu deprinsu a procede cu conscientiosita — altucum acesti 6 ani suntu fára indoéla o munca silnica — chiar' o condamnare siberiana in totu respectulu pentru unu invetiatoriu, — si se póte întemplá, cá de aici se i-se croiésca si o nefericire — unu morbu — mai alesu in urm'a multoru vorbe, ce are se o preste invetiatoriulu totu in aeru, mui multu infectatu.

De va tiené si urmá cu scumpetate principie sanetóse ale pedagogiei, de va fi cu deosebire insocitu de o mare paciintia, in tóte ale sale, si acést'a numai silnicu -lu va lasá neatinsu.

Dupa aceste repetu inca odata, fratiloru colegi tineri: puneti umerii insociti de paciintia, inca dela primulú pasiu ce-lu faceti pre spinós'a cariera, si siliti-ve a creéa ce'a ce nu gasiti — scól'a carea si-o creéza insusi invetiatoriulu, este scól'a cea adeverata; ér' nu cea imaginata.

T. Simu
invetiatoriu.

Pregatiri la scripto-legia.

(Umare).

b) Despre puncte. Invetiatoriulu face cu cret'a pre tabla unu punctu si dice; Uitati-ve! Eu atingu numai cret'a de tabla si remâne ceva semnu, acum'a le spune. Prunciloru! deca atingemu cret'a de tabla apesandu ceva-si acea ce remane se numesce „punctu“. Vina la tabla N! fa si tu unu punctu! etc. Invetiatoriulu face acum'a doue puncte, care se stée lângá olalta. Câte puncte stau pre tabla O? Care-i indrépt'a P? Care in stâng'a? Numiti-mi obiecte, cari stau lângá olalta! d. e. doi ochi, doue mâni, doue petiore, dupa acea le face punctele sub olalta, costisie si in fine le face figuri din puncte d. e. o cruce, o piramida etc.

c) Linii drepte si strâmbe. Invetiatoriulu face unu punctu pre tabla, si in ceva departare altulu. Câte puncte stau pre tabla — R? Grigiti bine! Eu voiú impreună aceste puncte la olalta! Vin'o la tabla S! Fa doue puncte si le impreuna! Déca impreunamu doue puncte, atunci se nasce o linia. Cându se nasce o linia T? Bagati bine de séma, cá eu éra voiú face doue puncte pre tabla lângá olalta, uitati-ve cum le voiú impreună acum'a. (Invetiatoriulu face o linia strâmbe). Sémena acést'a cu cealalta U? Cum fuge acést'a dreptu ori strâmbu? Ce feliu de linia e dar' acést'a V? Dara cealalta? Acum'a spuneti-mi cari lucruri din scóla suntu drepte, si cari suntu strâmbe? Cu ce tragemu liniile drepte? Faceti pre tablitiele vostre trei linii drepte si trei linii strâmbe!

d) Linii orizontale si perpendiculari. Sculati! siedeti! mânile la olalta! etc. Vino la tabla A! Fa doue puncte si le impreuna! Carei paunctulu antáiu, care alu doilea? Ce feliu de linia ai trasu? Cum fuge marginea tablei din susu, cum cea din josu B? Carei punctulu antáiu alu tablei

care e alu doilea seau celu din urma C? Trage cu mân'a pre usciorii usiei, ferescei, icónei etc. din susu, din josu, dela punctulu antâiu pana la alu doilea D! Areta-mi cum fuge marginea apei din unu ciuberu, in aeru F?

Prunciloru! o linia care se trage dela drépt'a spre stâng'a, seau dela stang'a spre drépt'a, se numesce linia orisontala. Ce numimu noi linia orisontala E? Numiti-mi lucruri din scóla, cari stau orisontalu! Trageti pre tablitiile vostre din stâng'a spre drépt'a, o linia orisontala! acumu dela drépt'a spre stânga!

Esi la tabla G! Fa doue puncte unulu de asupr'a si altulu de desuptu! Impreunale prin o linia drépta! Cu ce margini ale obiecteloru se pote asemená lini'a acést'a? Invetiatoriulu pote legá de sfora o pétra, ori unu glontiu, spre a aretá prunciloru mai invederatu lini'a perpendiculara. Ce lucruri din scóla mai fugu din susu dreptu in josu H? Atenti! O linia care fuge din susu dreptu in josu se numesce linia perpendiculara. Vina la tabla I! Fa unu punctu de asupra si altulu de desuptu! Fa unulu de a drépt'a si altulu de-a stâng'a! Impreunale la olalta! Ce e acést'a L? Nó faceti cu totii pre tablitiile vostre trei cruci! etc. etc. etc.

e) Linii costisie. Areta-mi in aeru cu mân'a cumu fuge padimentulu scólei M? Cum fugu siesurile? Dara nu miai scí tu spune, sta totu hotarulu nostru totu numai din siesuri N? Cum se numesce partea cea din susu dela unu dealu? dara cea din josu? Intre culme si petiore stau ce O? Cum fugu costele, areta in aeru cu man'a? Dara la o casa, ce fuge asia? Numai la casa fuge asia P? Prunciloru! o linia ce fuge din josu costisiu in susu séu din susu costisiu in josu, se numesce linia costisia. Care linia se numesce costisia N? Numesce-mi dealuri costisie pre hotarulu nostru O? Faceti trei linii costisie din josu in susu — si vice versa — pre tablitiile vostre etc.

f) Linii paralele. Uitati-ve eu voi face doue linii orisontale, sub olalta. Intálnisevoru aceste linii la olalta, déca le voi lungi P? Pentru ce nu se intalnescu? Vedeti! doue linii cari fugu in asemenea departare un'a de alta, se numescu linii paralele. Cari linii se numescu paralele R? Pentru ce se numescu paralele? Cum fugu urmele roteloru dela unu caru S? Mai spuneti-mi lucruri ce fugu paralelu!

g) Linii cercuale si ovale. Inainte de a pasi invetiatoriulu cu pruncii la linii cercuale, face pre tabla o linia orisontala si dice: Uitative unde punu cret'a, cum mergu din stâng'a in susu subtire spre drépt'a, ér' in josu grosu. Dupa acea incepe dela drépt'a face cerculu in jurulu linii orisontale éra in josu grosu. Dupa acea lu- face vice-versa. Apoi urméza asemenarea, si le spune: Prunciloru! astu-feliu de linii se numescu linii cercuale. Er' la ovali pote luá asemenare cu oulu d. e, semena oulu acést'a cu astu-feliu de linii? Ce e dara ovalulu T? etc.

h) Compusetiuni din linii drepte si strâmbe. Dupa ce a ajunsu invetiatoriulu, de potu face pruncii aceste

deprinderi, pote trece la desvoltarea sunetulu i, cá celu mai usioru.

La desvoltarea acestui sunetu, invetiatoriulu inainte-de tote si- alege unu cuventu, care se se incépa cu sunetulu i, d. e. inu, isidoru, icu, ileu etc. si din unu cuventu de aceste face invetiatoriulu o dicere d. e. „Isidoru e scolariu“. Ce e acést'a U? Si pentru ce e dicere? Din ce sta dicerea acést'a V? Din câte cuvinte? Ore este cuventulu celu de antâiu din dicerea: „Isidoru . . . etc.“ Care e alu doilea A? Alu treilea? Asiadara care este cuventulu I, II si III B? E bine? Bagati bine de séma si ascultati cum voi dice eu cuventulu acést'a: „I-si-doru“! Dí si tu acestu cuventu C, dara asia precum Pam disu eu! Decâte ori ai respiratn pana cându ai disu acestu cuventu? Asiadara din câte silabe sta acestu cuventu I-si-doru. Care e silab'a cea de antaiu C? Di-o tu singura D! tu! tu! tu! etc. Acum'a dicetio cu toti pre lungu i! Ce ati auditu voi acuma tu E? Cum suna sunetulu pre care lai disu tu T? Mai diceti-lu odata cu toti tare! Inca odata! etc. La care cuventu din dicerea acést'a: Isidoru e scolariu, ati auditu sunetulu i tu F? Fiti atenti si-mi spuneti si voi cuvinte se se incépa cu i! E bine! Spuneti-mi acum'a cuvinte se vina sunetulu i la midilocu! Acum'a-mi spuneti cuvinte se vina sunetulu i la fine! Si in urma, invetiatoriulu se se convinga si mai bine cá pruncii sciu destinge sunetulu i apoi i- provóca se afle cuvinte in cari sunetulu i se nu se auda, si decumva i-a succede, pote fi siguru cá pruncii au cunoscintia despre sunetulu i, cá-lu sciu destinge cu organulu audiului de alte sunete. Apoi aici se pote convinge invetiatoriulu despre exercitiele sale verbali ori limbistice.

Nu e ceva lucru usioru a exercitá pre prunci cu astu-feliu de pregatiri. Deci trecéndu preste aceste greutati, trece mai departe la scrierea semnului pentru sunetulu i, si dice:

Prunciloru! pentru sunetulu acést'a care l'ati auditu, voi aretá unu semnu pre carele se-lu vedeti, decâte ori veti audí de i se ve aduceti aminte de semnu lui.

Sculati! cautati la drépt'a! la stâng'a! Siedeti! De cumva tabl'a nu e liniata, trebue se o linieze invetiatoriulu inainte de propunere.

Uitati-ve unde punu cret'a, acum voi merge subtire in susu pana in lini'a de asupr'a pre linia acést'a subtire, voi vení in josu mai bine de jumetate, acumu voi face unu cercu pana in lini'a din josu, si voi merge in susu costisiu totu pana in linia, si acuma voi pune punctu, si acést'a e semnu pentru sunetulu i. Analisarea partiloru. Acuma se ne incercamu a numerá partile semnului pentru sunetulu i. Din ce sta sunetulu acést'a G? Din câte trasuri H? Unde am pusu cret'a I? Pana unde au mersu L? Pana unde am venit in josu M? Si apoi dupa ce am ajunsu aci ce am facutu N? Cum e lini'a acést'a? Ce am facutu mai in urma O? Totu in o forma su liniile respective trasurile din semnu acést'a P? Dar' cum -su? Din câte

trasuri gróse sta? si din câte subtiri R! Si deasupra ce am pusu? E bine!

Urméza acuma facerea semnului pentru sunetulu *i* in aeru. Tactu! Cându voiu dice unulu mergeti in susu, doi trageți in josu, trei in susu si patru punctulu. 1, 2, 3, 4 etc.

Apoi esercitii pre tabla cu cei mai buni! Invetiatoriulu corege, pórtă mân'a, de multe ori trebue se védia pre toti cum scriu. Ce se tiene de scrisu invetiatoriulu se se nisuésca a scrie bine, marisoru, din linia in linia, liniile paraleli le face subtire, ér' celea fundamentali mai gróse, cá se le pota pruncii deosebí un'a de alt'a. In fine le spune cá pre ór'a venitória se imple tablitiele cu semnulu pentru sunetulu *i*. Acést'a totu asia o repetéza, pana cându lu voru face fora eróre, corectu. Aici inca se pote vedé ce insemnate si ce platescu esercitiile, seau pregatirile pentru scrisu, ori de mâna.

In modulu acest'a se potu desvoltá tote sunetele.

Fenesiulu sasescu 1890.

Aureliu B. Popu,
invetiatoriu.

Intrebări defectuose.

Pe ce cunosci unu smintitu?
Pe intrebările lui.

Desi nu voiu dice, cá pedagogulu bunu se cunósce pe intrebările lui, dar' totusi aceea hotaritu afirmu, cá succesulu invetiamentului depinde in mare parte dela *intrebările* si *tactic'a* docentelui.

Spre ilustrare servésca aci câteva intrebări nepedagogice, din cari se voru convinge O. colegi despre confusiunea ce se nasce si respunsurile ridicole, ce se dau la astfeliu de intrebări.

Intr. Spune-mi numerulu insuleloru din marea mediterana apoi numele. Respunsu: Numerulu insuleloru din marea mediterana e fórte mare, si numele meu e Joanu Flecariu.

Numesce-mi unu omu mare! — Domnulu invetiatoriu. — Unde a arsu Joanu Huss? — In focu. — Ce se facemu dupa ce ne insanetosiamu? — Rogâmu pe domnulu doctoru se ni tramita socotél'a.

Ce au facutu ómenii cei deântái in paradisu? — Pentu-ce a musicatu Adamu din mèru? — Pentru-cá n'a avutu cutítu. — Invetiatoriulu: Déca eu mergu inainte si tu vini dupa mine, atunci ce faci tu? — Elevulu: Eu vinu dupa DTa. — Inv. Magariule! Tu -mi urmezi. — Ce insemnéza asiadara a urma lui Christosu? — Elev. — A pasi in calcâiele lui Christosu.

Deca -ti intrebi inim'a, ce vorbesce ea despre bunulu Domnedieu? — Nimic'a. Ce se va intêmplá cu trândavulu? — Móre.

Unu invetiatoriu voindu a face cunoscutu conceptulu furtului, puse unui elevu urmatórea intrebare: — Déca iai din buzunariulu conscolariului teu unu mèru, ce faci tu atunci? — Lu- mânâncu — fú respunsulu.

In generalu suntu defectuóse in mare parte intrebările, cari se incepu cu: ce face, ce facea, ce a facutu, ce va face, ce se face etc. Necorecta e si procedur'a acelu docenti, cari prin intrebările loru punu respunsulu de jumetate in gur'a pruncului, ori prin diferite semne voiescu a -lu face cunoscutu; dara astfeliu de docenti adeseori sunt pedepsiti prin inesele respunsurile p. es. Joanu Evangelistulu a fostu unu apos . . . ? — Apostrofu. — Joanu Botezatoriulu a fostu unu pro . . . ? Unu proverb. — Cine a pecatuitu mai ântâiu Adamu seau Ev'a? — Elevulu nepotêndu da respunsulu indata, dómn'a presidenta se grabí a-i vení intr'ajutoriu aretându cu degetulu pre sine. Respunsulu urmâ indata. — „Dómna presidenta“. — Unde a pusu Domnedieu pre Adamu? — Elevulu nepotêndu raspunde, invetiatoriulu i- ajuta: in pa . . . in para . . . — Elevulu: in parapleu. — Ce e acel'a care vorbesce pentru noi la tribunálu? — Invetiatoriulu — ad. . adv. . . — Elevulu: — adverb. —

Intrebări defectuóse ca urmatóriele se punu cu sutele pe la esamene si apoi domnii respectivi se machnescu amaru, decumva nu primescu respunsulu doritu. Astfeliu de intrebări sinistre in respectulu logicu ar' fi de es. — Cum e Domnedieu? — Cum a fostu Isusu catra parintii sei? — Cum a fostu lupt'a? — Cum e Afric'a? — Cum e diamantulu? — Cum e apa? — Cum sunt liniile treianghiului eculateralu? — Cum mânâncu vac'a? — Cine este in beserica? — Cine a mersu in totu anulu la Jerusalimu? — Ce are copilulu pacientu? — Ce forma are Afric'a? — valea? etc. — Cu ce suntemu incunjurati? — Ce cuvêntu e acest'a aici? etc. —

Nu mai pucinu slabe sunt si urmatóriele intrebări comóde precum: Cuvêntulu acest'a dóra e adjectivu? — (In choru) Nu! — Asiadara vedeti nu e adjectivu, inse e verbu? — (In choru) Dá! — Nó vedeti acest'a e verbu. —

Nó sumu curiosu se sciú, cá cine dintre voi -mi va sei raspunde la aceea ce voiu intrebá eu acumu: — Ce aréta mai mare alipire cátra omu? — Lipitórea. — Nó atentinne! nu e bine . . alipire . . . socotiti numai . . . . Nó, nu sciti? — cá câne . . — Respunsu: cânepa. —

Altele intrebări din contra suntu prea grele pentru clasele de josu de es. — Care e principiulu fundamentale alu crestinismului? — Pe ce institutiuni politice se baséza principiulu suveranitatei poporului? —

Nó acumu voiu pune o intrebare, din care me voiu convinge, cá cine a fostu atentu: Ce numimu boltitura? (cupola). — Ce e aerulu? ap'a? foculu? atmosfer'a? etc. — Ce e o statua? —

De multeori intrebarea e corectu pusa si totusi elevii dau respunsu ridicolu de es. — Cum te chiama pre tine? — Puiuulu tatei. — Cum chiama pre bunulu teu? — Betrânu. — Dar' pre bunata? — Betrâna. — Pentru-ce te-a tramisu tatalu têu la scóla? — Pentru-cá nu are bani se me scóta? Invetiatoriulu: — Asiadara se nu uitati cá eroulu resbelului trojanu a fostu Hector! —

Scolariulu Ciulescu câtra vecinulu sêu Nicolitia: — Acestu nume -lu potemu tiené usioru in minte, cãci chiar' asia se chiama si cãnele nostru.

In ór'a venitóre invetiatoriulu provóca pe Nicolitia: — Nó Nicolitia! cine a fostu eroulu resbelului trojanu?

Cãnele Ciulesciloru — respunde Nicolitia.

Se-mi spuneti iubitii mei dela cine ne tragemu noi? — Dela moime -- strigã mic'a copila mãndra de sciintiele sale. — Nu fic'a mea, nu intrebú de istori'a speciala a familiei tale, asi dorí numai se sciú, cum se chiama protoparintii celoraltii.

Ca cineva se póta pune intrebãri corecte din tóte punctele de vedere, trebue se scie bine materi'a de propusu, se studieze gramatic'a, syntax'a, stilistic'a si logic'a, se fie versatu in scienti'a pedagogiei si a metodului si se se pre-gatésca conscientiosu pre fiecare óra de propunere, pre-lucrãndu tóte lectiunile in intrebãri si respunsuri bine incopciate.

Stefanu Tiarina,
invetiatoriu.

Electricitatea.

(Prelegere practica din fisica).

Pertractare.

Apropia acestu cilindru de sticla de bucãtile de hãrtia de pre mésa N. ! Ce observi, atras'a cilindru de sticla bucatile de hãrtia? Nu le-a atrasu. Fréca acum cilindru de sticla cu postavulu acest'a si apoi lu- apropia de hãrtiutie! Ce observi acum? Cã cilindru atrage hãrti'a. Vino si probéza si tu N! Si tu N! Ce observati fia-care? Cã deca frecamu cilindru de sticla cu postavu atrage la sine bucati mici de hãrtia si apoi éra le respinge,

Fréca inca odata cilindru si apoi apropia de elu nodulu dela degetulu aretatoriu! Ce ai observatu? Cã din cilindru a saritu in degetu o schintea micutia. Audit'ai ceva sunetu, cându a saritu schinteu'a? Da, am auditu o piraitura mica. Semtit'ai ceva cându a saritu schinteu'a in degetu? Da am semtitu o piscãtura mica. Ce ai facutu de in cilindru de sticla si in colofoniulu s'a nascutu o putere cu care atrage la sine bucati mai mici de hãrtia? Amu frecatu cilindru de sticla si colofoniulu cu postavu. Puterea acea, care se produce prin frecare in cilindru de sticla si in colofoniulu, si care se areta in forma de schintea se numesce electricitate. Cum se numesce puterea acea, care se produce prin frecare in cilindru de sticla si in colofoniulu si care se arata in forma de schintea se numesce electricitate. Df si tu N! Si tu N! N! Toti!

Cilindru de sticla si colofoniulu fiindu-cã prin freeare s'a produsu in ele electricitate, se numescu corpuri electrice? Cum se numesce cilindru de sticla si colofoniulu, fiindu-cã in ele prin frecare s'a produsu electricitate?

Se numescu corpuri electrice. Ce atrage la sine corpulu electricu? Bucãti mici de hãrtia. Ce potemu conchide de aci? Potemu conchide 1. cã prin frecare potemu produce electricitate si 2. cã corpurile electrice atragu la sine corpuri mai mici.

Deca voi atinge cu cilindru de sticla bine frecatu globurelulu de medua de socu acatiatu pre firu de metasa, electricitatea din cilindru trece in globurelu. Ce trece din cilindru in globurelu? Electricitatea. Voi implé cu elec-

tricitate din cilindru si cestu-alaltu globurelu si apoi lu-voiu apropia de celualaltu (face), ce observati, se apropia globurelele unulu de altulu seu se departa? Globurile se departa unulu de altulu. Din ce amu implutu cu electricitate celea doue globurele? Din cilindru. Asia dara deca implemu cu electricitate din cilindru de sticla doue globurele, acestea se atragu seu se respingu? Se respingu.

Se implemu cu electricitate din colofoniulu amendoue globurele si apoi se le apropiemu de olalta (face), ce observati si acum? Cã globurelele implute cu electricitatea din colofoniulu inca se respingu unulu pre altulu.

Se facemu altu experimentu! Se implemu unu globurelu cu electricitate din cilindru de sticla, pre celualaltu cu electricitate din colofoniulu si apoi se le apropiamu de olalta (face), ce observati acum? Cã globurelele se atragu. Asia dara de acelasi feliu e electricitate din cilindru de sticla cu cea din colofoniulu? Nu e de acelasi feliu. Electricitatea din sticla se numesce positiva. Cum se numesce electricitatea din sticla? Positiva. Electricitatea din colofoniulu se numesce negativa. Cum se numesce electricitatea din colofoniulu? Negativa. Asia dara de cate feliuri e electricitatea? De doue feliuri, positiva si negativa. Care se numesce positiva? Cea din sticla. Care se numesce negativa? Cea din colofoniulu. Cându s'au respinsu globurelele, cându a fostu amendoue implute cu ce feliu de electricitate? Cându au fostu implute amendoue cu electricitate positiva seu negativa. Si cându s'au atrasu? Atunci, cându unulu e implutu cu electricitate positiva, celualaltu cu negativa. Ce potemu conchide de aici (ajutare)? Cã electricitatea negativa si negativa, positiva si positiva se respingu; negativa si positiva se atragu.

Se facemu experimentu, cá se ne convingemu despre cea, cá ore tote corpurile primescu electricitatea din unu corpulu electricu. In sticla ast'a de lampa este asiediatu si intaritu unu drotu in forma unui siurubu. Drotulu e pusu asia, cá unu capetu se stéé afara din sticla. Acum voi frecã sticla cu postavulu (face), ce se produce in sticla? Electricitate. Voiu apropiã capetulu drotului de bucatile de hãrtia. Ce s'a intemplatu cu drotulu de atrage bucatile de hãrtia? S'a electrisatu. Cum? Asia cã electricitatea din sticla a trecut in drotu. Se punemu acum in locul drotului o ruda de céra de sigilatu, apoi se frecamu sticla si dupa ce o am frecatu se apropiemu céra de bucatile de hãrtia! Ce observati atrage céra bucatile de hãrtia. Ce conchidemu de aci? Primit'au céra electricitatea din sticla? Nu o-a primitu. De unde potemu scí, cá céra n'a primitu electricitatea din sticla? De acolo, cá nu atrage bucatile de hãrtia. Corpurile acelea, cari primescu electricitatea dela unu corpulu electricu si o conducu mai departe, se numescu conducatori buni de electricitate; ér' acelea, cari nu primescu electricitatea dela unu corpulu electricu, se numescu conducatori rei de electricitate. Cari corpuri se numescu conducatori buni de electricitate? Conducatori buni de electricitate se numescu acelea corpuri, cari primescu electricitatea dela unu corpulu electricu si o conducu mai departe. Cari corpuri se numescu conducatori rei de electricitate? Acelea cari nu primescu electricitatea dela unu corpulu electricu. Ce conducatori de electricitate e drotulu? Conducatori buni de electricitate. Pentru-ce? Pentru-cã a primitu electricitatea din sticla si o-a condusu mai departe. Ce conducatori de electricitate e céra de sigilatu? Céra de sigilatu e conducatori reu de electricitate. Pentru-ce? Pentru-cã nu a primitu electricitatea dela sticla. Conducatori buni de electricitate sunt: metalele, corpulu omeniloru si alu animaleloru, painentulu, plãntele, aerulu umedu, fumulu

etc. Cari corpuri suntu conducatori buni de electricitate? (Respunsu). Conducatori rei de electricitate suntu: metas'a, sticl'a, cér'a de sigilatu, colofoniulu, sulfurulu, aerulu uscatu etc. Cari corpuri suntu conducatori rei de electricitate? (Respunsu).

In aeru inca este electricitate, mai cu séma vér'a, cându 'su nadusfeli mari (fierbintieli). Unde se mai afla electricitate? In aeru. Electricitatea, ce se afla in aeru se numesce electricitate atmosferica. Cum se numesce electricitatea din aeru? Electricitate atmosferica. Cându este mai cu séma electricitate in aeru? Vér'a, cându su ferbintieli mari. Electricitatea atmosferica se aduna mai cu séma in norii, cari suntu conducatori buni de electricitate, si pre cari i- numimu nori electrici. In ce se aduna mai cu sema electricitatea atmosferica? In nori. Cum se numescu norii aceia? Nori electrici. Pentru-ce se aduna mai cu sema in nori? Pentru-cà suntu conducatori buni de electricitate. Deca unu noru electricu se apropia de unulu neelectricu, acel'a inca se electriséza si electricitatea positiva din unu noru se impreuna cu cea negativa, din celalaltu noru, sare o schinteaua dintr'unu noru intraltulu. Schinteu'aacést'a e fulgerulu. Schinteu'a de multe ori sare josu pre pamentu. Asia dara ce este fulgerulu? Fulgerulu este o schinte electrica, care sare dintr'unu noru intraltulu séu pre pamentu. Cându se intempla acea? Atunci, cându se impreuna electricitatea positiva dintr'unu noru cu electricitatea negativa dintraltulu.

Cum vedemu noi fulgerulu (in ce forma)? In forma lungurétia. Se vedemu, pentru ce apare lunguretia schinteu'a electrica (fulgerulu)? Aci am o bucata de ésea, o aprindu si apoi o tienu in locu (se face), cum se vede? Cá unu punctu de focu. Si acum o voiu miscá repede in drépta si in stâng'a, (face) cum se vede acum? Lungurétia. Vedeti copii asia e si la fulgeru. Fulgerulu sare cu o repediune forte mare dintr'unu noru intraltulu si pentru acea se vede cá si cum ar' avé forma lungurétia. Pentru ce vedemu noi schinteu'a electrica (fulgerulu) lungurétia? Pentru-cà sare cu o repediune forte mare dintr'unu noru intraltulu. Cum se mai vede de multe ori fulgerulu? Cá o linia sierpuitoria. Fiti atenti, cá ve voiu spune si acea, pentruce se vede de multe ori cá o linia sierpuitória. Fulgerulu indesa aerulu pre unde merge; prin acést'a aerulu se face conducatoriu reu de electricitate; de acea fulgerulu e constrinsu a sarí intralta parte. Dupa ce se indésa aerulu si in partea acést'a, fulgerulu éراسi sare intralta parte. Din caus'a acést'a calea fulgerului prin aeru semena cu o linia sierpuitória. (Se desemna pre tabla).

Dupa fulgeru ce urméza de regula? Tunetu (durduitu). Tunetulu nu e altu-ceva decâtu sunetulu aerului. Cându sare schinteu'a electrica dintr'unu noru intraltulu si- deschide cale prin aeru; acést'a in urma schintei era-si se impreuna, se isbésce la olalta si prin asta vine in vibratiune. Vibratiunea acést'a cá valuri de sunetu ajunge la urechile nostre si atunci dicemu, cá durduie (tuna). Cum cá asia e, ne potemu convinge forte usioru, deca vomu luá o ascia si o vomu lega de acia si apoi o vomu inverti in aeru (se face). Ce auditi? Unu vuetu. Vedeti copii ce sunetu produce in micu ascia despiciându aerulu, asia sunetu produce in mare schinteu'a electrica, fulgerulu. Ce e tunetulu? Tunetulu nu e altu-ceva decâtu sunetulu aerului. Cum se nasce tunetulu? Tunetulu se uasce asia, cá schinteu'a electrica sare dintr'unu noru intraltulu si atunci si- deschide cale prin aeru; acesta in urm'a schintei se impreuna, se isbesce la olalta, vine in vibratiune, vibratiunea acést'a cá valuri

de sunetu ajunge pana la urechile nostre. Fulgerulu si tunetulu se nascu de odata dar' pentru acea de odata le observamu? Nu le observamu de odata ci mai antáiu vedemu fulgerulu si numai dupa acea audimu tunetulu. Ast'a urméza de acolo, cá lumin'a ajunge mai curundu la ochi, decâtu sunetulu la urechi. La descarcarea puscei mai antáiu vedemu fumulu si numai dupa acea audimu sunetulu Pentru ce vedemu mai antáiu lumin'a si numai dupa acea audimu sunetulu? Pentru-cà lumin'a ajunge mai curundu la ochi decâtu sunetulu la urechi.

Dupa sunetu urméza tunetulu in acela-si momentu, si lu- si audimu la momentu deca fulgera aproape de noi. Cându se aude tunetulu la momentu dupa ivirea fulgerului? Cându fulgera aproape de noi. Câte potemu numera incetu dupa ivirea fulgerului de atâtea ori 333 metri departe a fulgeratu. Cum potemu calculá departarea fulgerului? Asia cá dupa ivirea fulgerului numeramu incetu si câte am numeratu de atâtea ori 333 metri departe a fulgeratu. Deca am numeratu 2, 3, 5 etc. câtu departe a fulgeratu? (Respunsu).

Celea mai multe schintei electrice saru dintrunu noru intraltulu si numai raru sare in vre-unu obiectu de pre pamentu. Deca fulgerulu lovesce josu pre pamentu, de regula trage la obiectele inalte si conductorii buni de electricitate. De acea cându fulgera nu e bine se stamu in turnulu besericei, sub arbori inalti seuu sub hornu; nu e bine se fugimu (pre josu seuu calare seuu cu carutia) pentru-cà fugédu facemu curentu de aeru si asia ore-cum i-deschidemu fulgerului cale dupa noi. Nu e consultu mai departe cá se facemu atunci focu, pontru-cà fumulu celu caldu care ese pre hornu raresece aerulu si apoi fulgerulu trage totu-dea-un'a la aerulu mai raru si prin urmare forte usioru pote cade pre casa. Cându cade fulgerulu pre pamentu, ce lovesce mai usioru. Obiectele inalte sunt conducatori buni de electricitate. Cându fulgera, unde nu-i iertatu se stanu? In turnuri inalte, sub arbori inalti si sub hornu. Iertatu-i se fugimu? Nu-i iertatu. Pentru ce? Pentru-cà in urm'a nostra se nasce curentu de aeru si asia ore-cum i-deschidemu cale fulgerului. Bine e se facemu focu cându fulgera? Nu e bine. Pentru ce? Pentru-cà fumulu caldu, ce ese prin hornu raresece aerulu si apoi fulgerulu trage la aerulu mai raru.

In multe locuri e datina, cá deca e tempestate tragu clopotele cu scopu de a imprascia norii cei grei. Ce se nasce atunci, cându tragu clopotele? Se nasce curentu de aeru. Asia e copii, si prin urmare forte usioru pote loví fulgerulu si pre omulu care trage clopotulu si pote face daune mari si in baserica. (Se aduce inainte vreunu casu concretu).

Cându e tempestate multi omeni implanta securea in pragulu usiei cu scopu de a ferí cas'a de fulgeru, ore bine facu atari omeni? Nu facu bine. Ce anu invetiatu pre cari obiecte le lovesce mai asioru fulgerulu? Pre conductorii buni de electricitate. Asia e copii. Si securea (fierulu) e ce feliu de conductoriu? Conductoriu bunu. Deci dara ce se pote intemplá punendu securea in pragulu usiei? Se pote intemplá, cá fulgerulu se traga la secure si asia se trasnéscu casa.

Beniaminu Francliuu unu omu invetiatu din Americ'a, sciindu acea, cá fulgerulu cauta totu-dea-una conductorii buni de electricitate, a venitu la idea, cá prin ceva conductoriu bunu, se-i desemne asia dicundu calea fulgerului, pre care se pota merge in josu fara de a face ceva stricatiune. Asia a inventatu elu parafulgerulu, unu aparatu cu care se

pote prinde fulgerulu si conduce in pamentu. Parafulgerulu sta din doue rude de fieru, un'a care prinde fulgerulu si alt'a care lu- conduce in pamentu. Rud'a care prinde fulgerulu se asiedia perpendicularu pre punctulu celu mai inaltu alu edificiului, cá pre ea se o ajunga mai curundu fulgerulu. Virvulu ascutitu a acestei rude e auritu, cá se nu ruginésca. De capetulu din josu a rudei prime e ferminata ruda a doua, carea cá se nu ruginésca, e colorata. Rud'a acést'a e condusa pana in pamentu. Deca fulgerulu lovesce parafulgerulu fuge pre acést'a in josu pana in pamentu, unde apoi se imprascia, si asia nu face nici o stricatiune in casa. Cu ce se potu scuti casile de fulgeru? Cu parafulgerulu? Cine la inventatu? Beniaminu Francinu. Cum a venitu la idea acea, cá prin parafulgeru cásile se potu scuti de fulgeru Asia cá a sciutu, cá electricitatea cauta totu-dea-un'a conductorii buni de electricitate si prin urmare cu unu conductoriu bunu de electricitate i- se pote si desemná calea fulgerului. Din câte parti sta parafulgerulu? Din doue parti si anume dintr'o ruda, care prinde fulgerulu si din alt'a, care lu- conduce in pamentu. Unde se asiedia rud'a care prinde fulgerulu? Pre punctulu celu mai inaltu a edificiului. Ce facu, cá se nu ruginésca? O aurescu. Ce este ferminatu de capetulu din josu a acestei rude? Alta ruda, care conduce fulgerulu pana in pamentu unde se imprascia. Ce facu si cu rud'a a dou'a, cá se nu ruginésca? O coloréza. Deca fulgerulu lovesce o casa provediuta cu parafulgeru face ceva stricatiune? Nu face nici o stricatiune. Parafulgerulu scutesce numai edificiulu acela pre care se afla, cas'a vecina inse nu. (Se pote spune, cá parafulgerulu apera de fulgeru juru impregiuru de doue ori atât'a locu, cátu este inaltimea lui preste vârfulu edificiului). (Esaminare).

Petru Ungureanu.

Tuf'a de bumbacu.

(*Gossypium herbaceum*).

Tuf'a de bumbacu se tiene de famili'a Malvaceae. Are flóre regulata. Caliciulu e monosepalu cu cinci divisiuni; corol'a are cinci petale; staminii suntu monadelfi; Ovariulu constá din mai multe despartiaminte; fructulu e capsul'a (vedi fig). Acést'a are semétiile invelite in fibre lânóse,

lungi, cari dupa ce capsulele se cocu si se spargu, se intindu in afara in forma de lâna, si dupa ce in câte-va óre

s'au latitu si s'au uscatu, déca sufla vântulu, le separésa in bucati mici si le duce cu sine in caletori'a aerina si in fine le imprascia in tóte pãrtile dinpreuna cu semétiile. Diferite paseri frumóse aduna fibrele si -si facu din ele cuiburile celea maestrite, in cari -si — crescú puii; inse celea mai multe fibre le aduna omulu, cá se -si faca din ele diferite vestminte. Se afirma, cumcá regnulu vegetalu nu póte aretá una alta plânta, carea in privinti'a materialului de imbracatu se intréca tuf'a de bumbacu, despre; carea potemu dice, cá imbraca mai multi omeni, de cátu tóte celealalte plânte impreuna luate.

Avendu tuf'a de bumbacu una asia mare insemnătate omulu i-cauta, i-alege solulu celu mai convenabilu, carele are se fia usioru si uscatu. Deca in atare pamentu se afla tufisiu seau arboretu, acel'a se taia si se arde pre locu. Dupa ace'a se lucra paméntulu, se facu in elu gauri, in cari se pune la olalta mai multa semétiia, ce la câte-va septemâni resare. Unele specii remânu cá ierburi mici, altele inse rescu cá tufe inalte, depre cari se culege bumbaculu mai cu gren.

Printre plântele resarite se plivesce buruién'a adeseori. Ramii mai vechi pre cari s'au coptu bumbaculu, se rumpu, pentru cá suculu se ajute mladitiiloru ténere. Bumbaculu se culege de dóue ori preste anu si se pórtá grigea mare de deschiderea capsuleloru, pentru cá nu cumv'a se se deschida prea tare si bumbaculu se fia suflatu de vântu. Plóia strica multu pre tẽmpulu culesului de bumbacu.

Semétiile se alegu din bumbacu cu masín'a si totu cu acést'a se inghiemuesce si bumbaculu; dupa acea sute de nâi strataia preste anu marea, fiendu incarcate numai cu bumbacu, carele se imparte in mii de fabrice, unde millióne de fuse torcu si totu atâtea resboie suntu puse in misicãre de mân'a omenésca seau de masinele cu vaporu, spre a pregatí materia pentru orasie si sate. Vapsitori multi se ocupa, cá bumbacului se -i deé unu aspectu placutu si éراسi multi se ocupa, cá se li- decoreze cu figuri pestritie.

Sute de nâi au adusu bumbaculu din patri'a lui si éراسi sute de nâi -lu ducu mai de parte dela unu poporu la altulu si dela una parte de paméntu la alt'a, asia cátu bumbaculu face caletori'a in giuru de lume si fibrele lui ineunguira pamentulu.

Patri'a acestei plânti atâtu de binefacátoria pentru omenime este Arabi'a si Persi'a, dar' acum se cultivéza si in alte tienuturi mai calde, de es. in Indii, ma chiar' si in partile celea mai sudice ale Europei.

Rogãmu pre stimatii abonati, cari inca nu si-au achitatu abonamentulu, se binevoiéscã a ni tramite pretiulu.

Post'a redactiunei, Dlui A. B. in O. Numele plântei tramise e *Martynia lutea*; se deriva din Brasili'a, dar' plântele resarite din semétiile ce se semena in melegariu si la noi prospereza destulu de bine. Acést'a plânta e interesanta nu numai pentru frundiele si florile s'ale, ci si pentru suculu seu lipitosu, celu esudéza din sine, de care deca se atinge vre-una insecta, trebue se pierã. Mai departe este de insemnat, cá cei doi rami ai stigmei (din floare) se inchidu, in data ce se pune pre ei cu unu virfu de cutitu polenu adeca pulvere de staminii.

Acést'a plânta o potemu vedé pre la noi numai in gradinele botanice seau si in celea de luxu.